

FINANSIELE BESTUUR — QUO VADIS?

DR. F.J.C. CRONJE

1. Die oomblik dat die inkomste en uitgawes van 'n persoon, instelling of maatskappy nie balanseer nie, word finansiële bestuur noodsaaklik. Pickwick se formule vir die individu was:

INKOMSTE \$1 UITGAWES \$1—6 = SMART
INKOMSTE \$1 UITGAWES 19—6d = GELUK

Hoewel die sielkundige uitwerking van die twee gevalle verskillend is, verg beide finansiële bestuur: wat om met die surplus te doen in die een geval, en hoe om die tekort te dek in die ander.

2. Neem byvoorbeeld 'n maatskappy wat as enigste bron van fondse die lopende inkomste van sy besigheid het en wat hierdie bron jaar na jaar aanwend om sy lopende koste te dek, sy vaste kapitaal en lopende bates op dieselfde peil te hou en die totale wins in die vorm van dividende uitbetaal. Só 'n maatskappy se balansstaat sal geen veranderings toon nie en sy wins-en-verliesrekening sal die enigste finansiële staat van belang wees. Só 'n maatskappy sal geen finansiële beleid wat verandering meebring nodig hê nie.

3. 'n Soortgelyke geval sal dié van 'n regering wees wat inkomste belasting as enigste bron van fondse het en wat dit aanwend om beide lopende en kapitaal uitgawes te dek. Só 'n regering se inkomsterekening sal al sy transaksies met die publiek aandui. Alhoewel daar veranderings in uitgawes sal wees wat gedek word deur veranderings in belasting, sal dit nie die totale nasionale inkomste beïnvloed nie — wel die herdistribusie daarvan. Só 'n regering sal nie 'n "fiskale" beleid nodig hê nie — alleen maar 'n belastingsbeleid.

4. In die besigheidswêreld vind mens natuurlik nie maatskappye wat net wil stilstaan nie. Die hoofdoel van 'n maatskappy is om die opbrengs op sy aandeelhouers se kapitaal te maksimaliseer en elke jaar groei daarin te toon. Om dit te kan doen moet dit 'n deel van die wins her-belê en fondse van buite leen. Die keuse van die finansiële "mengsel"

wat paslik is in die bestaande struktuur van die maatskappy en hoe dit gebruik sal word, is die kern van finansiële bestuur. Die balansstaatstruktuur van so 'n maatskappy sal van jaar tot jaar verander. Hierdie veranderings kan opgesom word in 'n staat van die bronne en aanwending van fondse, of 'n kontantvloeistaat wat aantoon waar bykomende fondse vandaan verkry is (veranderings in verpligtings, vermeerdering of vermindering van kapitaalreserwes) asook hoe hierdie fondse aangewend is — met ander woorde — die veranderings van jaar tot jaar in die bates.

5. Maar ek wil nie vandag oor die finansiële bestuur van besighede praat nie. Dit vorm seker 'n wesenlike deel van die opleiding wat u geniet het. Ek wil my bepaal by die finansiële bestuur of fiskale beleid van die land deur die Regering. Die instrument van die Regering is natuurlik die begroting.

6. Lord Keynes se drie hoofdoelwitte vir fiskale beleid was: wisselkoersstabiliteit, volle indiensneming en prysstabiliteit. Wisselkoerse in vandag se wêreld is natuurlik nie meer vasgepen nie. Maar die ideaal is om die land se koers so stabiel as moontlik te hou ten opsigte van die vernaamste geldsoorte van die wêreld. As 'n land nie volle indiensneming het nie beteken dit natuurlik dat sy nasionale inkomste onder sy volle potensiaal is. In huidige ekonomiese toestande in die wêreld is dit byna onmoontlik vir 'n besondere land om prysstabiliteit te handhaaf — die doelwit is om die inflasiekoers laer te hou as die vernaamste lande waarmee die land handel dryf — in Suid-Afrika se geval die Verenigde Koninkryk, die Verenigde State van Amerika, die E.E.G. lande en Japan.

7. In Suid-Afrika se geval is daar spesiale faktore wat noodsaak dat die doelwitte ietwat gewysig word. Op die basis van ons amptelike werkloosheidsyfers het ons vir jare lank al volle indiens-

neming. Tog weet ons dat ons groot getalle Bantoes het wat nie in diens is nie óf nie vol in diens is nie. Ons doelwit moet dus liever "vinnige groei" wees as "volle indiensneming" om sodoende werk te verskaf vir die vinnig toenemende getalle van Bantoes wat werk soek.

8. In die korttermyn is daar egter aansienlike perke op die tempo waarteen ons ekonomie kan groei. Daar is die vele beperkings op die beweegbaarheid van Bantoe arbeid; die noodsaaklikheid van beter opvoeding vir die nie-blankes; en die beperkte hoeveelheid kapitaal wat binnelands en buitelands vir investering beskikbaar is.

9. Suid-Afrika het ook 'n hoë invoerpropensiteit. As die ekonomie vinnig ontwikkel styg ons invoere ook vinnig terwyl ons uitvoere nie noodwendig tred hou nie en dan ontstaan betalingsbalansprobleme gou. Want vir ons vreemde valuta verdienstes is ons so afhanklik van goud en landbouprodukte uitvoere, die aanvraag waarvan natuurlik niks te doen het met ons interne ekonomiese ontwikkeling nie en die verkoop waarvan amper onmoontlik is om te bepaal. Suid-Afrika se Minister van Finansies het dus 'n veel moeiliker taak as dié van die groot nywerheidslande wat baie meer betroubare vooruitskattings kan maak van hulle uitvoere en vreemde valutaverdienstes.

10. Die doelwit, prysstabiliteit is miskien ook in Suid-Afrika besonder belangrik — of liever, siende dat absolute prysstabiliteit in die huidige tydperk nie moontlik is nie, die laagste moontlike inflasiekoers sonder om die ander doelwitte te verongeluk. Dit is so omdat ons inkomsteverdeling tussen die verskillende bevolkingsgroepe baie oneweredig is en omdat inflasie die laer inkomstegroepe altyd baie erger tref. Inflasie in enige land in die wêreld is altyd sosiaal-polities steurend. Dit is besonder steurend in Suid-Afrika as gevolg van ons oneweredige inkomste verdeling. Dit is dus noodsaaklik dat die land se fiskale beleid dit tot 'n minimum beperk maar wat nog vereenselwig kan word met die ander doelwitte, ekonomiese groei en wisselkoersstabiliteit.

11. Om op te som: die finansiële bestuur of fiskale beleid vir Suid-Afrika behoort ten spyte van al die moeilikhede as doelwitte te hê:

- (a) Die vinnigste moontlike groei van die ekonomie wat nie —
- (b) sal lei tot 'n inflasiekoers hoër as dié in die algemeen in die lande waarmee ons handel dryf nie, en nie —
- (c) tot buitensporige betalingsbalans moeilikhede sal lei nie.

Laat ons nou met hierdie doelwitte voor oë, kyk wát in die periode 1972 tot 1974 gebeur het.

12. In Maart 1972 was die doelwitte van die begroting soos volg gestel:

- (a) Om die betalingsbalans te korrigeer waarvan die lopende rekening 'n groot tekort in die periode 1970—72 getoon het — die Rand is in Desember 1971 gedevalueer.
- (b) Om ekonomiese groei te bespoedig na die swak vertonings van 1970—71.
- (c) Om inflasie te bekamp.

13. Die hoogste prioriteit skyn die betalingsbalans te gewees het. Om vinniger te groei en die betalingsbalans tegelyk te verbeter is natuurlik tot 'n sekere mate teenstrydig. Maar die gedagte was dat die devaluasie sou help.

14. As u kyk na die begrotingskontantvloei staat sal u sien hoe die begroting die probleem aangepak het. U sal sien dat 'n leningvereiste van R798m voorgestel is waarvan R431m. van binnelandse besparing sou kom — grotendeels van assuransië en pensioen fondse en van die Staatskuldkommisaris. Dié tipe van finansiëring is natuurlik neutraal. Dit brei nie aanvraag uit nie. Maar die balans van R357m. waarvan R157m. in die buiteland geleen sou word en R210 van die monetêre banksektor, skep natuurlik nuwe aanvraag en vergroot die inkomstestroom.

15. Mens kan dus die begroting klassifiseer as matig stimulerend vir ekonomiese groei. Terselfdertyd, om nie invoere te veel te stimuleer nie, is daar besluit om owerheidsuitgawes te besnoei.

16. Die werklike verloop van sake was heel anders as die begrotingskattings. Eers is kapitale besteding met baie meer besnoei as wat vooruit geskat was — oorbesteding was R642m. in plaas van R798m. — 'n vermindering van R150m. Tweedens het gunstige buitelandse faktore die lopende rekening van die betalingsbalans geweldig verbeter. As gevolg van 'n gelyktydige bloeitydperk in die wêreld se nywerheidslande het die pryse van ons vernaamste uitvoerprodukte geweldig gestyg en goud pryse het ook begin styg — ons handelsware-uitvoere het met 46% gestyg en goud met 26%. Die gevolg was dat die lopende rekening tekort van R1,003m. tot R6m. verminder is.

17. Die dramatiese verandering in ons uitvoere, tesame met 'n kapitale invloei het uiters likiede toestande teweeg gebring. Rentekoerse het gedaal en die finansiële instellings het op groot skaal belê in Staatssekuriteite. Soos u van die staat kan aflei is alleen R83m van oorsee en R32m van die monetêre banksektor geleen.

18. Wat het geword van die doelwitte van die begroting beoog het? Die lopenderekening van die handelsbalans is grotendeel as gevolg van eksterne faktore reggestel. Inflasie was nog matig. Maar ekonomiese groei was nog traag en het eers in die begin van 1973 begin optel.

19. Met die aanbreek van die 1973/74 begroting het dit dus geblyk dat die betalingsbalans probleem opgelos was. Dat die hoofdoelwit ekonomiese groei was. Maar dat 'n oog ook op inflasie gehou was.

20. As u kyk na die staat sal u merk dat die 1973/74 begroting die klem op vinniger ekonomiese ontwikkeling laat val het. Oorskryding van besteding bo lopende ontvangste is verhoog na R1097m. Minder as die helfte hiervan sou uit binnelandse besparing gefinansier word. Oor R600m. sou in die ekonomie ingepomp word uit oorsese lenings en die monetêre banksektor. Dit was ongetwyfeld 'n "groei" begroting.

21. Maar die verloop van ekonomiese sake in 1973/74 was weer heel anders as die veronderstellings waarop dit gebaseer was. As gevolg van die hoë goudpryse en die pryse van alle ander grondstowwe wat ons uitvoer, was belastings ontvangste 32% hoër as wat verwag is. Oorbesteding was dus verminder met byna R700m. Insteede dus van R155m. oorsee te leen, is R90m terug betaal omdat rentekoerse op oorsese markte baie hoër was as wat plaaslik die geval was. Insteede van R447m te leen van die monetêre bank sektor, is slegs R134m uit hierdie bron verkry.

22. Aanvraag is dus nie soseer gestimuleer deur die begroting wat vir 'n tekort voorsiening gemaak het nie as deur die veel hoër pryse wat vir uitvoer produkte ontvang is. Dit het gelei tot 'n veel hoër volume van produksie in die nywerheidsektor en die nie-goudmynsektore.

23. As gevolg van 'n swak landbou jaar en die dalende goud produksie het die groei van die Bruto Binnelandse Produk egter slegs van 3,6% in 1972 tot 4,10% in 1973 gestyg. Maar die nasionale inkomste, as gevolg van die hoër uitvoerpryse, het met 7,1% gestyg.

24. 'n Verdere eksterne ontwikkeling wat nie vooruit bepaal kon word nie was die geweldige verhoging van oliepryse. Dit het indirek gelei tot baie hoë rentekoerse oorsee. Die Suid-Afrikaanse monetêre outoriteite het rentekoerse op 'n laer peil hier gehandhaaf. Die gevolg was 'n uitvloei insteede van 'n invloei van kapitaal. Al hierdie faktore het gelei tot die geweldige tekort van likiditeit in die ekonomie waarin ons vandag bevind.

25. In hoe 'n mate is die hoofdoelwitte van die 1973/74 begroting dus verwesenlik? Dit kan kortliks soos volg opgesom word:

(a) Die groei van die Bruto Binnelandse Produk is verhoog van 3,6% tot 4,1%. Dit sou veel hoër gewees het as dit nie vir die swak landbou jaar was nie — en as die fisiese volume van goud produksie nie gedaal het nie. Daarenteen, as gevolg van die hoë uitvoerpryse het die nasionale inkomste met 7,1% vermeerder.

(b) Die lopende handelsbalans het effens verbeter — as gevolg van die hoë goudpryse en het 'n saldo van R102m getoon.

(c) Die inflasiekoers het egter skerp gestyg. Verbruikerspryse het met 10% en groothandelspryse met 15% gestyg. Vir die redes wat ek alreeds gemeld het is dit te 'n hoë koers vir 'n land soos Suid-Afrika.

26. Teen hierdie tyd het u seker ook tot die besef gekom dat die opstel van 'n begroting 'n uiters moeilike taak is en, soos ek vroeër gesê het, is dit in Suid-Afrika 'n besonder moeilike taak omdat ons uitvoer verdienstes — veral dié van goud en landbouprodukte byna nie vooruit bepaal kan word nie — anders as dié van 'n land, sê, soos Duitsland. Verder is ons baie afhanklik van die invloei van kapitaal — iets wat om ekonomiese en politieke redes geweldig kan skommel. U kan van die staat sien hoe geweldig die werklike verloop van sake verskil het van die begroting. Miskien moet ons in Suid-Afrika bereid wees om die begroting op kortertermyn as 'n jaar te verander as die veronderstellings waarop die begroting berus geweldig verander.

BEGROTINGSKONTANTVLOEI

	1972—73		1973—74	
	Begroting	Werklike	Begroting	Werklike
SUID-AFRIKAANSE REGERING				
GEBRUIK VAN FONDSE	798	685	1 097	505
Oorskryding van besteding bo				
lopende ontvangste	798	642	1 097	402
Netto terugbetaling van				
leningheffings	—	15	—	13
Netto terugbetaling van				
buitelandse lenings	—	—	—	90
Terugbetaling aan				
Betaalmeester-Generaal	—	28	—	—
BRONNE VAN FONDSE	798	685	1 097	505
PRIVATE NIE-BANKSEKTOR	191	445	220	116
Leningheffings	73	—	58	—
Ander staatssekuriteite	118	445	162	116
STAATSSKULDKOMMISSARISSE	240	125	275	255
BUITELANDSE SEKTOR	157	83	155	—
MONETÊRE BANKSEKTOR	210	32	447	134
Verandering in besit van				
staatssekuriteite	30	351	30	377
Verandering in Tesouriesaldo	180	-319	+417	-243

* Sluit stabilisasie- en Belastingreserwerekennings in

+ = afname in saldo

- = toename in saldo

BRONNE: Begrotingsredes en die Suid-Afrikaanse Reserwebank se Kwartaalverslae